के'सागर यांच्या प्रदीर्घ लेखनानुभवातून व लेखणीच्या व्यासंगातून साकारलेला-

चर्चा, मुद्दे, तक्ते, आराखडे
हे लक्षात ठेवा! (महत्त्वाच्या नोंदी व
वनलाइनर्स) अन् भरपूर वस्तुनिष्ठ प्रश्न
यांच्या माध्यमातून आपल्या परीक्षेची
परिपूर्ण तयारी करवून घेणारा संदर्भ...

जोतीरावांच्या कार्याचे मूल्यमापन

(२) प्राथमिक शिक्षण सक्तीचे केले जावे, ही मागणी करणारे जोतीराव हे पहिले भारतीय होत. सन १८५५ मध्ये त्यांनी लिहिलेल्या 'तृतीय रत्न' या नाटकातून त्यांनी शिक्षणाचे महत्त्व प्रतिपादन केले असून 'ज्ञानचक्षू' हा माणसाचा तिसरा डोळा असल्याचा संदेश त्यांनी दिला आहे.

(६) छत्रपती शिवरायांविषयी त्यांना नितान्त आदर होता. शिवरायांना तर ते बहुजन समाजाचे दैवतच मानीत. जून, १८६९ मध्ये रायगडावरील शिवरायांच्या समाधीचा जीर्णोद्धार करून त्यांनी एक प्रकारे शिवरायांविषयी असलेला त्यांचा आदरभावच व्यक्त केला. सन १८६९ मध्ये त्यांनी लिहिलेला 'छत्रपती शिवाजीराजे भोसले यांचा पवाडा' प्रसिद्ध आहे.

(७) महात्मा फुले यांचे एक सहकारी नारायणराव मेघाजी लोखंडे यांनी इ.स. १८८४ मध्ये **'बॉम्बे मिल हँडस् असोसि-एशन सोसायटी'** या नावाने मुंबईतील गिरणी कामगारांची संघटना स्थापन केली. भारतातील ही पहिलीच कामगार संघटना होय. लोखंडे यांच्या या कार्याला महात्मा फुले यांचा आशीर्वाद होता. तेच या कार्यामागील प्रेरकशक्ती होते.

(८) सन १८७६ ते १८८२ या काळात फुले पुणे नगर-पालिकेचे सदस्य होते. नगरपालिका सदस्यत्वाच्या आपल्या कारकिर्दीतही फुल्यांनी गोरगरिबांच्या हितालाच प्राधान्य दिले होते.

(१०) २ मार्च, १८८८ रोजी 'ड्यूक ऑफ कॅनॉट' यांच्या सन्मानार्थ पुण्यातील एक प्रतिष्ठित नागरिक हरिरावजी चिपळूणकर यांनी दिलेल्या मेजवानीला सामान्य शेतकऱ्याच्या वेशात उपस्थित राहून येथील सामान्य शेतकरी कशा प्रकारचे जीवन जगतो, याकडे त्यांनी ड्यूकचे लक्ष वेधले.

(१२) सन १८७३ मध्ये लिहिलेले आपले 'गुलामगिरी' हे पुस्तक त्यांनी गुलामगिरीविरुद्ध लढणाऱ्या अमेरिकन नागरिकांना अर्पण केले होते, हे या ठिकाणी लक्षात घेणे अगत्याचे आहे. महाराष्ट्रातील बहुजन समाजात फुल्यांनी वैचारिक जागृती घडवून आणली व त्यास कार्यप्रवण बनविले.

(१४) सन १८८९ मध्ये लिहून पूर्ण केलेल्या (मरणोत्तर १८९१ मध्ये प्रकाशित) आपल्या 'सार्वजनिक सत्यधर्म' या ग्रंथातून त्यांनी सर्वधर्मभेदांच्या पलीकडे जाऊन 'सत्य हाच एकमेव धर्म' असल्याचे प्रतिपादन करून जणू विश्वकुटुंबवादाचा जाहीरनामाच आपल्यासमोर मांडला आहे.

> ३० नोव्हेंबर, १८८० रोजी व्हाईसरॉय लॉर्ड लिटन यांच्या पुणे भेटीच्या निमित्ताने पुणे शहर सुशोभित करण्यासाठी एक हजार रुपये खर्च करण्याच्या इराद्याने नगरपालिकेच्या सदस्यांच्या संमतीसाठी पाठविलेल्या परिपत्रकावर जोतीरावांनी (३२ सदस्यांपैकी) एकट्यानेच निर्भयपणे विरोध नोंदविला. असा खर्च करण्यासाठी लागणारा पैसा गरीब नागरिकांच्या शिक्षणावर खर्च करावा, असे त्यांनी म्हटले.

महाराष्ट्रातील समाजसुधारक (के'सागर) या पुस्तकातून उद्धृत...

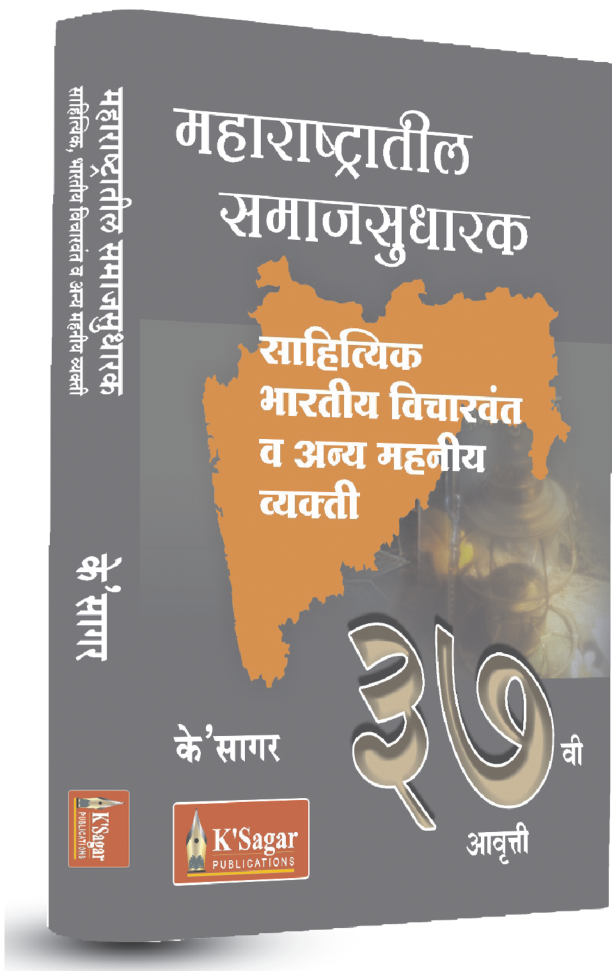

जिल्हा न्यायालय

कनिष्ठ लिपिक भरती परीक्षा

भारतीय न्यायव्यवस्था हे विशेष प्रकरण

- सामान्यज्ञान
- मराठी व्याकरण
- मराठी साहित्य
- इंग्रजी व्याकरण
- चालू घडामोडी
- संगणक-विज्ञान

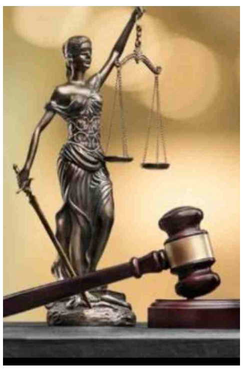

नवीन सुधारित अभ्यासक्रमानुसार

के'सागर

K'Sagar PUBLICATIONS

Published By
Sau. Shobhadevi Kshirsagar
K'Sagar Publications
'Suvarna Shilpa', 444/1 Shaniwar Peth,
Adjacent to Rajmachikar Flour Mill,
Near Dakshinabhimukhi
Maruti Temple, Pune - 411 030.
24450125, 24455435 9823118810

Email : customer@ksagar.com
sales@ksagar.com
website : www.ksagar.com

© K'Sagar Publications, Pune : 2024
First Edition : 2024

◆ ◆ ◆ ◆ ◆ ◆

The name K'Sagar is registered
under the trade marks Act, 1999

◆ ◆ ◆ ◆ ◆

Printed at
A. R. Printers
Mangalwar Peth, Pune

◆ ◆ ◆

Typesetting
K'Sagar Publications, Pune

◆ ◆

Cover Design
K'Sagar Publications, Pune

◆

Price : 395/-

Our Firms

K'Sagar's House of Books
39/1, Durga Chambers, Jogeshwari Mandir Lane,
Pune - 411002. (020) 24483166
9923906500 8087722277

K'Sagar Book Centre
Nutan Classic, 639 Narayana Peth,
Appa Balwant Chowk, Pune - 411030.
(020) 24453065 9823121395 9545567862/63

K'Sagar's House of Books
Satya-ganesh Sankul, (Saraswati Nivas)
122, Budhwar Peth, Jogeshwari Mandir Lane,
Pune - 411002. (020) 24465650 9923810566

Due care has been taken to ensure that the information provided in this book is correct. However, the authors and the publishers bear no responsibility for any damage resulting from any inadvertent omission or inaccuracy in the book.

के'सागरीय...

यावर्षी जिल्हा न्यायालयाच्या आस्थापनेवर कनिष्ठ लिपिक पदांसाठी उमेदवारांची निवड करण्याची प्रक्रिया सुरू करण्यात आली आहे.

कनिष्ठ लिपिक पदाच्या भरती परीक्षेत घेतल्या जाणाऱ्या चाळणी परीक्षेत सामान्यज्ञान, मराठी व्याकरण आणि साहित्य यांवर ४० गुणांचे ४० बहुपर्यायी प्रश्न विचारले जाणार असून २० गुणांची मराठी टंकलेखन परीक्षा आणि २० गुणांची मुलाखत घेण्यात येणार आहे. यावरून या परीक्षेतील ४० गुणांच्या चाळणी परीक्षेचे महत्त्व ध्यानी यावे.

प्रस्तुत पुस्तक हे उपरोक्त परीक्षेतील ४० गुणांच्या चाळणी परीक्षेकरिता रचना केलेले आहे. संबंधित परीक्षा न्यायालयातील भरतीशी निगडीत आहे, ही बाब लक्षात घेऊन तद्वतच सामान्यज्ञान या विषयाची व्यापकता ध्यानी घेऊन प्रस्तुतच्या पुस्तकात भारतीय न्यायव्यवस्था हे विशेष प्रकरण दिले असून विहीत अभ्यास-क्रमाच्या अनुषंगाने तेरा प्रकरणांत या पुस्तकाची रचना साकारली आहे.

साधी-सोपी के'सागरीय भाषाशैली, परीक्षा अभिमुख लेखन आणि आवश्यक ते सर्व काही अन् अनावश्यक ते काही नाही, ही त्रिसूत्री जपणारा हा सर्व समावेशक संदर्भ विद्यार्थी मित्रांना निश्चितच यशोशिखरापर्यंत घेऊन जाईल, यात काहीच शंका नाही.

शुभेच्छांसह!!

आपला,
व्ही. एस. क्षीरसागर
(K'Sagar)

अनुक्रमणिका

1. भारतीय न्यायव्यवस्था 9

- भारतातील न्यायालयीन संरचना
- सर्वोच्च न्यायालय
- उच्च न्यायालय
- दुय्यम न्यायालये

2. भारताचा भूगोल व आनुषंगिक सामान्यज्ञान 13

- दृष्टिक्षेपात भारत
- भारताची लोकसंख्या
- भारत – मानचिन्हे

- भारतातील राज्ये
- पर्वत व शिखरे
- भारतातील नद्या

- प्रमुख नद्या व काठांवरील शहरे
- जल व विद्युत प्रकल्प
- भारतातील औष्णिक विद्युत प्रकल्प
- अणुविद्युत प्रकल्प
- भारतातील कृषि – उत्पादने
- भारतीय कृषी उत्पादनातील विविध क्रांत्या

- भारतातील खनिजे
- उद्योगधंदे व प्रमुख शहरे
- लघुउद्योग व प्रसिद्ध ठिकाणे
- भारतातील पहिल्या व्यक्ती
- भारतातील पहिल्या महिला
- भारत – संकीर्ण
- भारतातील प्रसिद्ध स्थळे
- थंड हवेची ठिकाणे
- हे लक्षात ठेवा!

3. महाराष्ट्राचा भूगोल व आनुषंगिक माहिती 46

- प्राथमिक माहिती
- सीमेवरील राज्ये
- महाराष्ट्रातील जिल्हे
- लोकसंख्या
- स्त्री – पुरुष प्रमाण
- बालकांचे प्रमाण
- शहरी व ग्रामीण लोकसंख्या
- जन्म – मृत्युदर
- लोकसंख्येची घनता
- अनुसूचित जाति – जमातींची लोकसंख्या
- साक्षरता : 2011
- राज्यातून जाणारे लोहमार्ग
- महाराष्ट्रातील प्रमुख विमानतळ
- राज्यातील नद्या

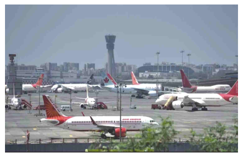

- प्रमुख नद्या व उगमस्थाने
- नद्यांच्या काठांवरील प्रमुख स्थळे
- नद्या व प्रमुख धरणे
- नद्या व त्यांच्या उपनद्या
- कृषी उत्पन्न व उत्पादक प्रदेश
- फळे व संबंधित स्थळे
- कृषी उत्पन्न व प्रमुख जाती
- राज्यातील ऊर्जा प्रकल्प

- प्रमुख उद्योगधंदे व संबंधित स्थळे
- राज्यातील लघुउद्योग
- औद्योगिक विकासाशी संबंधित संस्था
- खनिजे व प्रमुख उत्पादक क्षेत्रे
- थंड हवेची ठिकाणे

- सागरतट
- महाराष्ट्रातील किल्ले

- अष्टविनायक स्थाने
- गुंफा मंदिरे
- राज्यातील ज्योतिर्लिंगांची स्थाने

- राज्यातील अभयारण्ये
- राज्यातील राष्ट्रीय उद्याने
- राज्यातील प्रमुख घाट
- राज्य विद्यापीठे
- राज्यातील संस्थात्मक उपक्रम
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

4. महाराष्ट्रातील जिल्हे — 75

कोकण विभाग

- मुंबई शहर व मुंबई उपनगर
- ठाणे
- पालघर

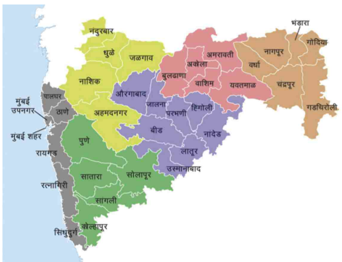

- रायगड
- रत्नागिरी
- सिंधुदुर्ग

पुणे विभाग

- पुणे

- सातारा
- सांगली
- कोल्हापूर
- सोलापूर

नाशिक विभाग

- नाशिक

- अहमदनगर
- धुळे
- नंदुरबार
- जळगाव

छत्रपती संभाजीनगर विभाग

- छत्रपती संभाजीनगर
- जालना
- बीड
- परभणी
- हिंगोली

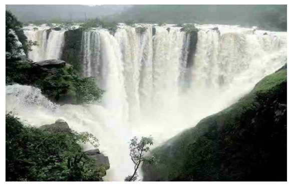

- धाराशिव
- लातूर
- नांदेड

अमरावती विभाग

- बुलढाणा

- अकोला
- वाशिम
- अमरावती
- यवतमाळ

नागपूर विभाग

- वर्धा
- नागपूर
- भंडारा

- गोंदिया
- चंद्रपूर
- गडचिरोली

5. नागरिकशास्त्र-पंचायतराज व मुलकीप्रशासन — 93

- हे लक्षात ठेवा!

6. भारतीय राज्यघटना — 104

भारतीय राज्यघटना

- महत्त्वाच्या टीपा
- हे लक्षात ठेवा!
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

7. आधुनिक भारताचा विशेषतः महाराष्ट्राचा इतिहास (महाराष्ट्रातील समाजसुधारकांसह) — 117

- हे लक्षात ठेवा!

महाराष्ट्रातील समाजसुधारक

- वस्तुनिष्ठ प्रश्न

8. **सामान्य विज्ञान** 142

❖ महत्त्वाची माहिती
❖ हे लक्षात ठेवा!
❖ स्पष्टीकरणे

9. **मूलभूत संगणकज्ञान** 155

❖ हे लक्षात ठेवा!
❖ वस्तुनिष्ठ प्रश्न
❖ स्पष्टीकरण

10. **मराठी व्याकरण व शब्दसंग्रह** 168

1. समान अर्थाचे शब्द
2. विरुद्ध अर्थाचे शब्द
3. अनेक शब्दांबद्दल एक शब्द
4. एकाच शब्दाचे अनेक अर्थ
5. काही महत्त्वाच्या म्हणी व अर्थ
6. वाक्प्रचार व अर्थ
7. आलंकारिक शब्द
8. शब्दविचार
   ❖ शब्दांच्या जाती
   ❖ नामाचे प्रकार
   ❖ विशेषणांचे प्रकार
9. क्रियापदे
   ❖ क्रियापदांचे प्रकार
   ❖ क्रियापदांचे काळ
   ❖ क्रियापदांचे अर्थ
10. वाक्यांचे रूपांतर
   ❖ वाक्य
   ❖ विधानार्थी, प्रश्नार्थी व उद्गारार्थी वाक्ये
   ❖ होकारार्थी व नकारार्थी वाक्ये
   ❖ केवल, मिश्र व संयुक्त वाक्ये
   ❖ वाक्य रूपांतर
11. संधी
   ❖ स्वरसंधी
   ❖ व्यंजनसंधी
   ❖ विसर्गसंधी
   ❖ काही महत्त्वाच्या संधी
12. विभक्ती
13. समास
   ❖ अव्ययीभाव समास
   ❖ तत्पुरुष समास
   ❖ द्वंद्व समास
   ❖ बहुव्रीही समास
14. प्रयोग
   ❖ कर्तरिप्रयोग
   ❖ कर्मणिप्रयोग
   ❖ भावेप्रयोग
15. मराठीतील लिंगविचार
16. मराठीतील वचनविचार
17. विरामचिन्हे
   ❖ पूर्णविराम (.)
   ❖ स्वल्पविराम (,)
   ❖ अर्धविराम (;)
   ❖ उद्गारचिन्ह (!)
   ❖ प्रश्नचिन्ह (?)
   ❖ विसर्ग (:)
   ❖ दुहेरी अवतरणचिन्ह (“...”)
   ❖ एकेरी अवतरणचिन्ह (‘...’)
   ❖ संयोगचिन्ह (–)
   ❖ वस्तुनिष्ठ प्रश्न

समानार्थी शब्द
विरुद्धार्थी शब्द
अनेक शब्दांबद्दल एक शब्द
एकाच शब्दाचे अनेक अर्थ
काही महत्त्वाच्या म्हणी व अर्थ
वाक्प्रचार व अर्थ
आलंकारिक शब्द
शब्दविचार

क्रियापदे

संधी

विभक्ती

समास

प्रयोग

मराठीतील लिंगविचार

मराठीतील वचनविचार

11. मराठी साहित्य 220

❖ हे लक्षात ठेवा!

❖ महत्त्वाचे वस्तुनिष्ठ प्रश्न

12. इंग्रजी व्याकरण व शब्दसंग्रह 226

1. Synonyms 226
2. Antonyms 232
3. One word substitution 236
4. Words Commonly Mis-spelt 242
5. Uses of prepositions 244
6. Words followed by particular prepositions 246
7. Articles 248
8. Agreement of the verb with its subject 250
9. Tenses 252
10. Mixed Questions Based on Grammar and Vocabulary 253

13. चालू घडामोडी 257

◆ नोबेल पुरस्कार - 2023

◆ बुकर पुरस्कार 2023

◆ आंतरराष्ट्रीय बुकर पुरस्कार 2023

◆ जी-20 गटाची अठरावी शिखर परिषद 2023

◆ 65 वे रॅमन मॅगसेसे पुरस्कार 2023

◆ मिस युनिव्हर्स, 2023

◆ मिस इंडिया, 2023

◆ विश्वचषक क्रिकेट स्पर्धा, 2023

◆ ब्रिक्स संघटना

◆ चांद्रयान 3

◆ लोकमान्य टिळक राष्ट्रीय पुरस्कार, 2023

◆ इंदिरा गांधी शांतता पुरस्कार

◆ ग्रँडस्लॅम खुल्या टेनिस स्पर्धा

◆ साहित्य अकादमी पुरस्कार

◆ जम्मू आणि काश्मीर व लडाख

◆ दादरा आणि नगर-हवेली व दमण आणि दीव (संघराज्य प्रदेशांचे विलीनीकरण) अधिनियम, 2019

◆ सप्तर्षी

राष्ट्रीय स्तरावरील उच्चपदस्थ

◆ काही महत्त्वाचे उच्चपदस्थ

◆ विविध आयोग, मंडळे, बँका व संस्थांचे प्रमुख

◆ महाराष्ट्राचे मंत्रिमंडळ

राज्यस्तरीय उच्चपदस्थ

◆ महाराष्ट्रातील उच्चपदस्थ

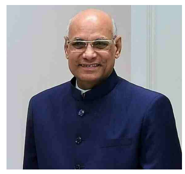

◆ विविध जिल्ह्यांचे पालकमंत्री

◆ आदित्य एल- 1 मोहीम

◆ हे लक्षात ठेवा!

◆ 69 वे राष्ट्रीय चित्रपट पुरस्कार - 2023